

ชื่อนวัตกรรม อสม. ต้นแบบชุมชนสร้างสุข

ประเภทนวัตกรรม (จำแนกตามเป้าหมาย)

- ☐ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (product innovation)
☐ นวัตกรรมบริการ (service innovation)
☒ นวัตกรรมกระบวนการ (process innovation)

สาขาที่ประกวด การจัดการสุขภาพชุมชนและอนามัยสิ่งแวดล้อม

จังหวัดชัยภูมิ

อสม.ดีเด่นระดับ ☐ เขต ☐ ภาค ☒ ชาติ

ชื่อ นายเชาวฤทธิ์ ภิญโญทรัพย์

ที่มาและความสำคัญของการสร้างนวัตกรรม

ชุมชนบ้านสามสวนกลาง หมู่ที่ ๑๔ ตำบลอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนชนบท ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ ๘๗ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ การทำไร่ไถ่ การทำนาข้าว และอาชีพรอง ได้แก่ ค้าขาย รับจ้าง จากการสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชนผ่านการประชุมหมู่บ้านร่วมกับภาคีเครือข่ายพบปัญหา ๓ ด้าน คือ ด้านที่ ๑ ปัญหาด้านสุขภาพ (โรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดัน) ด้านที่ ๒ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (ปัญหาขยะ การเผาวัสดุเหลือใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม การใช้สารเคมี) ด้านที่ ๓ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ (รายได้ไม่เพียงพอ) และได้ดำเนินการจัดทำแผนสุขภาพโดยเริ่มจากการประชุมหมู่บ้านเพื่อนำข้อมูลมาจัดทำแผน ใช้เครื่องมือที่ชุมชนมีความพร้อม เช่น เครื่องมือแผนที่ยุทธศาสตร์ หรือเครื่องมืออื่นๆ ทั้งนี้แผนที่ได้มี ๒ ด้าน นำสู่การสร้างกิจกรรม คือ ด้านสร้างสุขภาพ ด้านซ่อมสุขภาพ

ในการจัดการปัญหาที่มีผลต่อสุขภาพดังกล่าว อสม. เชาวฤทธิ์ ภิญโญทรัพย์ ร่วมกับผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้เกี่ยวข้อง ดำเนินการโดยใช้หลัก TPAR ได้แก่ T: Team มีทีมสุขภาพระดับตำบลมีศักยภาพ P: Plan มีการจัดทำแผนสุขภาพตำบลแบบมีส่วนร่วม A: Activity มีการจัดกิจกรรมหรือบริการสุขภาพตามกลุ่มวัย R: Result มีผลลัพธ์การดำเนินงานด้านสุขภาพในชุมชน ซึ่งการดำเนินการจัดการปัญหาแต่ละด้านประกอบด้วย คนต้นแบบด้านสุขภาพใช้หลัก ๓อ. ๒ส. คือ ๓อ. : อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ ๒ส. : ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา คนต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อม ใช้หลัก ๓ป. : ปลอดภัย ประหยัด ประโยชน์ และแนวคิดเกษตรอินทรีย์วิถี อสม. ใช้หลัก ๕๕๕๕๕ คือ ๕ มี ๕ ไม่ ๕ ให้ ๕ ส่ง ๕ ห้าม เพื่อให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความสุข มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ภายใต้แนวคิดสานพลังชุมชน ร่วมสร้างสุขภาพ จัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อชุมชนเข้มแข็งยั่งยืน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน
๒. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม
๓. เพื่อให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

อสม. เชาวฤทธิ์ ภิญโญทรัพย์ ประสานความร่วมมือกับคนในชุมชน กลุ่มองค์กร และภาคีเครือข่าย สำรวจและวิเคราะห์ประเด็นพฤติกรรมเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพ พบปัญหา ๓ ด้าน คือ ด้านที่ ๑ ปัญหาด้านสุขภาพ ด้านที่ ๒

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และด้านที่ ๓ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ รวบรวมข้อมูลที่ได้มาจัดทำแผนด้านสุขภาพผ่านการประชาคมหมู่บ้านให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการปัญหาสุขภาพให้กับคนในชุมชน

ปัญหาด้านสุขภาพ เริ่มจากตนเองเป็นต้นแบบขยายสู่การสร้างสุขภาพให้กับคนในชุมชน **ทำตนเองเป็นต้นแบบด้านสุขภาพ** “กินปลาเป็นหลัก กินผักเป็นยา กินกล้วยน้ำว้าเป็นของว่าง ก้าว่างวันละ ๕๐๐๐ สันสรค์กับเพื่อฝูง” ใช้หลัก ๓อ. ๒ส. (อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา) คือ เลือกรับประทานอาหารที่ดีต่อสุขภาพ ครบ ๕ หมู่ หลักเลี่ยงการรับประทานอาหารที่มีรสหวาน มัน เค็ม มากเกินไป ออกกำลังกายเป็นประจำ จนสามารถลดน้ำหนักตนเองจาก ๑๓๐ กิโลกรัม เหลือ ๗๐ กิโลกรัม เป็นผู้นำด้านการออกกำลังกายตลอดจนการสนับสนุนการออกกำลังกายให้กับคนในชุมชน เกิดการรวมกลุ่มกันออกกำลังกายจาก ๑ ชมรมในปี ๒๕๖๔ เพิ่มเป็น ๑๒ ชมรม ในปี ๒๕๖๖ เกิดนวัตกรรม ห่วงใย ห่วงยึด จากการนำยางรถยนต์เก่าที่ไม่ใช้แล้วนำมาออกแบบเป็นที่ยออกกำลังกาย เพื่อส่งเสริมสุขภาพให้กับคนในชุมชน ทำให้กลุ่มเสี่ยงผู้ป่วยโรคเรื้อรังลดลง ส่งเสริมสุขภาพจิตค้นหาผู้ป่วยในระดับชุมชนเพื่อให้ได้รับการแนะนำและการรักษาที่ถูกต้อง ลด ละ เลิก การสูบบุหรี่ ดื่มสุราหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เกิดแนวคิงานศพปลอดเหล้า “งานไหนมีเหล้าวาง นาละอาย”

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ใช้หลัก ๓ป. (ปลอดภัย ประหยัด ประโยชน์) คือ ส่งเสริมการปลูกผักในครัวเรือน ไม่ใช้สารเคมี สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารที่ปลอดภัยให้กับตนเองและคนในชุมชน ลดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือน แนวทางการจัดการขยะ เน้นการลดขยะต้นทาง ลดการใช้ถุงพลาสติก เริ่มจากครอบครัวตนเอง คัดแยกขยะในครัวเรือน ทำให้ขยะลดลง ๑,๒๖๐ กิโลกรัมต่อเดือน เหลือ ๖๘ กิโลกรัมต่อเดือน จากการใช้ถังย่อยสลายขยะเปียกในครัวเรือ โดยการนำภาชนะมาเจาะรูที่ก้นภาชนะแล้วขุดหลุม นำเศษผักที่เหลือจากครัวเรือนมาเทใส่ในถังปิดฝาให้มิดชิด เกิดการย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ย เป็นการลดปัญหาขยะเปียกในชุมชน นำกระสอบข้าวของชาวบ้านออกแบบเป็นถุงย่ำสำหรับใส่ใส่สินค้าแทนการใช้ถุงพลาสติกจากร้านค้าในหมู่บ้าน ลดการใช้ถุงพลาสติก นำผ้าลานที่ใช้ในลานสีข้าวมาออกแบบทำเป็นถุงสำหรับใช้ในการคัดแยกขยะรีไซเคิล/ขยะขายได้ เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการคัดแยกขยะนำมาฝากขายในธนาคารขยะ เงินที่ได้จากการขายขยะจะเป็นสวัสดิการในการจัดการศพ แนวทางการจัดการมลพิษอากาศ PM ๒.๕ ให้คำแนะนำในการติดตามสถานการณ์คุณภาพอากาศ ให้ความรู้ เยี่ยมสังเกตการณ์ หากพบอาการผิดปกติประสานส่งต่อกับเจ้าหน้าที่ รพ.สต. แนวทางการจัดการป่าชุมชน พังพิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน อนุรักษ์พลังงานอย่างรู้คุณค่า ปลูกป่า ๕ ระดับ เกิดแนวคิดเกษตรอินทรีย์ วิถีอสม. คือ การน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการทำการเกษตร ด้วยหลักธรรมชาติไม่ทำร้ายสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่การเกษตรทั้งทางดิน ทางน้ำ และทางอากาศ ประกอบด้วย ๕๕๕๕๕ (๕มี ๕ไม่ ๕ให้ ๕ส่ง ๕ห้าม) ๕มี คือ มีน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค มีนาคือข้าวปลาอาหาร มียาสมุนไพรท้องถิ่น มีผักปลอดภัย มีดินสมบูรณ์ ๕ไม่ คือ ไม่เผาวัสดุเหลือใช้จากการเกษตร ไม่ฆ่าสัตว์หรือแมลงต่างๆ ไม่ทิ้งขยะ ไม่ใช้ถุงพลาสติก ไม่ใช้สารเคมี เกิดนวัตกรรมบ่อหมักปุ๋ยชีวภาพ โดยการนำท่อซีเมนต์มาสร้างเป็นบ่อหมักและนำเศษอาหาร เศษผักที่เหลือจากครัวเรือนมาหมักเป็นปุ๋ยและน้ำหมักเพื่อใช้ในการบำรุงผักสวนครัว ลดปัญหาการใช้สารเคมี ๕ให้ คือ ให้สุขภาพที่ดี ให้สังคมที่ดี ให้สิ่งแวดล้อมที่ดี ให้โอกาสเรียนรู้ ให้ความรู้เสมอ ๕ส่ง คือ ส่งเสริมให้มีสุขภาพดี ส่งเสริมการเรียนรู้เสมอ ส่งเสริมให้มีความสุข ส่งเสริมให้มีรายได้ ส่งเสริมให้มีอาชีพ ๕ห้าม คือ ห้ามใจตนเองในการปฏิบัติผิดกฎ ห้ามท้อที่จะทำและพัฒนาเพื่อครอบครัวชุมชน ห้ามอ่อนแอในการปฏิบัติหรือสิ่งที่ทำ ห้ามหมดไฟหาไฟให้ตัวเองเสมอ หากความรู้อยู่ตลอดเพื่อพัฒนาไฟในตัวเอง ห้ามผิดสัญญาชุมชน การดำเนินงานเกษตรอินทรีย์วิถี อสม. ถือเป็นคำตอบของความสำเร็จของการจัดการของการจัดการสุขภาพชุมชนและอนามัยสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน

หลังจากดำเนินกิจกรรมแล้วจะมีการประเมินผลการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม เป็นการประเมินผลที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนทำให้ชุมชนได้รับรู้สถานการณ์ และผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้อย่างทั่วถึง เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องการประเมินผลงานทำให้ค้นหาจุดอ่อนการดำเนินงานของชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานในการติดตามประเมินผล วางแผนออกแบบการติดตามและประเมินผล จัดเวทีนำเสนอผลให้ชุมชนรับทราบ แสดงความยินดีในความสำเร็จ วางแผนแก้ไขส่วนที่เป็นปัญหาและหาทางพัฒนาร่วมกันต่อไป

ผลการดำเนินงาน/ประโยชน์ที่ได้รับ

๑. การดำเนินงานคนต้นแบบด้านสุขภาพ เมื่อเปรียบเทียบผลจากปี ๒๕๖๔-๒๕๖๖ พบจำนวนกลุ่มเสี่ยงโรคเรื้อรังลดลงจนไม่พบผู้ป่วยกลุ่มเสี่ยง ไม่มีผู้ป่วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น ดัชนีมวลกายของประชากรอายุ ๓๕ ปีขึ้นไป ที่มีน้ำหนักเกิน น้ำหนักอยู่ในเกณฑ์อ้วนและอ้วนมากมีจำนวนลดลง การคัดกรองสุขภาพจิตของประชากรอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๙๓ คน พบผลปกติทุกคน ผู้ที่สูบบุหรี่จำนวน ๕๔ คน สามารถลดการสูบบุหรี่ได้ ๔๙ คน เลิกสูบบุหรี่ได้ ๒ คน ผู้ที่ดื่มสุรา ๑๓๗ คน ลดการดื่มสุราได้ ๑๒๒ คน เลิกดื่มสุราได้ ๑๖ คน

๒. การดำเนินงานคนต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อม พบครัวเรือนปลูกผักในแปลงผักรวม ๔๒ ครัวเรือน ปลูกผักในครัวเรือน ๑๔๐ ครัวเรือน รวม ๑๘๒ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๘๕ สามารถลดค่าใช้จ่ายได้ ๑๐,๙๕๐ บาทต่อปีต่อครัวเรือน ไม่มีการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี ในครัวเรือนต้นแบบ ครัวเรือนที่ร่วมจัดทำถังขยะย่อยจำนวน ๑๙๓ หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ สามารถลดจำนวนขยะเปียกจาก ๒๓๐ กิโลกรัม/เดือนจนเหลือ ๐ กิโลกรัม/เดือนได้ ผลจากการคัดแยกขยะระดับครัวเรือน การทำธนาคารขยะ ลดขยะต้นทาง ลดการใช้ถุงพลาสติก สามารถลดจำนวนขยะประเภทต่างๆ จาก ๑,๒๖๐ กิโลกรัม/เดือน เหลือ ๖๘ กิโลกรัม/เดือน การจัดการมลพิษอากาศทำให้ปัญหามลพิษทางอากาศลดลงจนไม่พบปัญหา

๓. การดำเนินงานเกษตรอินทรีย์ วิถี อสม. สามารถพลิกฟื้นพื้นที่ทั้งขยะเป็นพื้นที่ปลูกพืชผักปลอดสารเกษตรอินทรีย์ วิถี อสม. เพิ่มรายได้จากการขายผัก ๘,๔๐๐ บาทต่อปีต่อครัวเรือน ลดค่าใช้จ่ายจากการใช้สารเคมี ๒๐,๐๐๐ บาท ต่อปีต่อครัวเรือน ไม่มีการเผาขยะ ไม่มีไฟป่า ไม่มีสารเคมี ไม่มีถุ้ง ไม่มีขยะ ประชาชนมีสุขภาพดีตรวจสอบสารเคมีในเลือดปกติเพิ่มขึ้นร้อยละ ๓๑.๓๓ เกิดศูนย์การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์วิถี อสม. ที่มีชีวิตและจิตวิญญาณ

ปัจจัยความสำเร็จ

๑. อสม. เขาวงกต เป็นต้นแบบด้านการจัดการสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เริ่มจากตนเองขยายสู่ชุมชน
๒. ภาครัฐเครือข่ายให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน และให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ
๓. มีการกระตุ้นให้เกิดความความต่อเนื่องและยั่งยืนในชุมชน

โอกาสในการพัฒนา

พัฒนาต่อยอดการดำเนินงานจากชุมชนของตนเองขยายสู่ทุกชุมชนในอำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ